

UDK 811.163.42'28:811.112.2
811.163.42'373.45:811.112.2
Izvorni znanstveni članak
Prihvaćeno za tisak 14. 10. 2008.

Barbara Štebih
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
bstebih@ihjj.hr

Morfološka adaptacija posuđenica

U članku se raspravlja o nekoliko modela prikaza morfološke prilagodbe leksičkih posuđenica. Na temelju spoznaja dobivenih istraživanjem germanizama u kajkavskome književnom jeziku, predlažu se modifikacije i inovacije u postojećim modelima.

0. Istražujući germanizme¹ u kajkavskome književnom jeziku², analizirali smo i njihovu prilagodenost sustavu jezika primatelja na morfološkoj razini. Pri tome se pokazalo nužnim odstupiti od dosadašnjih, u hrvatskome dodirnom jezikoslovlju uobičajenih, modela opisa prilagodbe leksičkih posuđenica te uvesti neke metodološke i terminološke inovacije. U ovom radu iznosimo svoja promišljanja i prijedloge za prikaz transmorfemizacije posuđenica.

1.1. Kada dvojezični govornik određenu leksičku jedinicu jezika A počne upotrebljavati u jeziku B, nerijetko je riječ o kodnom prebacivanju, što znači da je spomenuti leksem neprilagoden sustavu jezika primatelja. Njegovom učestalom uporabom i preuzimanjem od strane jednojezičnih govornika, on se fonološki, morfološki, semantički i sintaktički adaptira.

1 Temom naše disertacije bili su *Germanizmi u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Korpus na kojem je provedeno istraživanje čini oko 3000 germanizama ekscerpiranih iz dosada objavljenih deset svezaka spomenutog rječnika i kartoteke Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

2 Kajkavski književni jezik je polifunkcionalni, normirani, stilistički diferencirani neorganski idiom čiju organsku osnovicu čini zagrebačka kajkavština i koji je funkciju književnoga jezika na području triju županija središnje Hrvatske – zagrebačke, varaždinske i križevačke – imao od druge polovice 16. st. do formiranja hrvatskoga standardnog jezika štokavske osnovice.

E. Haugen (1951: 217) ovako je formulirao osnovno načelo morfološke prilagodbe leksičkih posudenica: »If loanwords are to be incorporated into the utterances of a new language, they must be fitted into its grammatical structure. This means that they must be assigned by the borrower to the various grammatical classes which are distinguished by his own language³.«

R. Filipović u monografiji *Teorija jezika u kontaktu* (1985) adaptaciju posudenica na morfološkoj razini označava terminom **transmorfemizacija**. Transmorfemizacijskom analizom trebaju se utvrditi sve promjene kroz koje prolazi osnovni oblik modela⁴ prilikom svoje adaptacije i prelaska u osnovni oblik replike te način i stupanj primjene morfoloških zakonitosti jezika primatelja na posudenu leksičku jedinicu. **Osnovni oblik (citation form)** on definira kao oblik riječi koji se citira samostalno (bez konteksta) i koji je registriran u rječnicima kao natuknica. Riječ je o, s morfološkoga stajališta, neutralnom obliku – kod imenica je to nominativ singulara, a kod glagola infinitiv.

Naše istraživanje leksičkih germanizama u kajkavskome književnom jeziku pokazalo je da u rijetkim slučajevima modeli nisu riječi u svome osnovnom obliku (npr. model glagola *giljtati* »vrijediti, važiti« nije infinitiv, već treće lice singulara prezenta *es gilt*, imenica *keks* < *der Keks* < engl. *cakes* oblikovala se prema njemačkom modelu koji se pak formirao prema engleskom pluralu). Čini se stoga metodološki nužnim razlikovati između **osnovnog oblika** kao »oblika riječi koji se citira samostalno« i **inicijalnog oblika**, tj. »oblika leksema jezika primatelja koji je poslužio kao model«⁵. Pri proučavanju morfološke adaptacije analizira se, dakle, odnos osnovnog oblika replike i inicijalnog oblika modela (koji ne mora biti i njegov osnovni oblik).

Model **transmorfemizacije** R. Filipovića temelji se na pretpostavci da »riječ može biti sastavljena od slobodnog morfema i vezanog morfema, da vezani morfem može biti nulti, tj. da i sam slobodni morfem čini riječ i da kompleksni morfem, slobodni morfem + sufiks čini riječ« (Filipović, 1985: 119). Ovisno o sastavu posudenice i načinu adaptacije vezanoga morfema te razlikujući **primarne** (od trenutka transfera u jezik primatelj do trenutka integracije) i **sekundarne** (nastupaju nakon integracije, stalne su i nepromjenljive) promjene, on postulira trostupanjski model transmorfemizacije:

1. Do **nulte transmorfemizacije** (1985: 119) dolazi kada je model preuzet u jezik primatelj kao slobodni morfem bez vezanoga, pa nema potrebe za morfološkom adaptacijom osnovnog⁶ oblika. Ona pripada u primarne promjene, a kao primjeri se navode imenice *bridž* (< engl. *bridge*), *kap* (< engl. *cup*), *ragbi*

3 »Da bi se posudenice inkorporirale u izričaje na novom jeziku, moraju se prilagoditi njegovoj gramatičkoj strukturi. To znači da ih govornik koji ih posuđuje, mora uvrstiti u različite gramatičke vrste koje se razlikuju u njegovom jeziku.« (B. Š.)

4 Prema Filipoviću (1985: 17) pod pojmom **model** podrazumijevamo jezični element, riječ kako je upotrebljavaju govornici jezika davatelja, dok je **replika** posudeni element kako ga upotrebljavaju govornici jezika primatelja.

5 R. Schmitt kada referira na »die Kasusform die tatsächlich entlehnt wurde« koristi naziv **Leitform / Leitkasus (vodeći, temeljni, glavni padež)**. Prema Tesch (1978: 173).

6 Prema našoj terminologiji – inicijalnog oblika.

(< engl. *rugby*) te pridjevi i prilozi *fer* (< engl. *fair*), *fit* (< engl. *fit*), *grogi* (< engl. *grogy*)⁷. Glagoli ne prolaze ovaj tip adaptacije.

2. O **kompromisnoj transmorfemizaciji** (1985: 121) govori se kada posudenica zadržava strani sufiks koji (iako je transfonemiziran) nije u skladu s morfološkim sustavom jezika primatelja. Prema R. Filipoviću, **kompromisna replika** kao nestalni i nedovršeni oblik teži potpunoj adaptaciji i integraciji u sustav jezika primatelja, premda postoji niz ovakvih replika bez izgleda da se dalje morfološki adaptiraju. Kao primjere Filipović donosi imeničke anglizme (< *bokser* < engl. *boxer*, *farmer* < engl. *farmer*, *dribler* < engl. *dribler*). Ne navode se pridjevi ni glagoli.

3. **Potpuna transmorfemizacija** (1985: 123) nastupa kada se vezani morfem jezika davatelja zamijeni odgovarajućim vezanim morfemom jezika primatelja (< *boksač* < engl. *boxer*, *štrajkač* < engl. *striker*), pa se replika u potpunosti uklapa u sustav jezika primatelja.

R. Filipović (1985: 125) i sam primjećuje da je analiza korpusa pokazala kako se proces transmorfemizacije (osobito imenica) ne odvija uvijek redosljedom predviđenim ponudnim modelom. Rezultati analize adaptacije anglizama u hrvatskom jeziku pokazali su da, s obzirom na transmorfemizaciju koju su prošli, postoje tri vrste replika: a) one koje su prošle sva tri stupnja prilagodbe; b) one koje ostaju na drugom stupnju transmorfemizacije, tzv. kompromisne replike, te nema izgleda da prođu i završnu fazu i c) one koje preskaču kompromisnu transmorfemizaciju i odmah ulaze u završni stadij prilagodbe.

Dok je Filipovićev model još donekle primjenjiv za analizu novijih posudenica kao što su anglizmi, pri istraživanju starijih slojeva posudenica u hrvatskom jeziku, npr. hungarizama, germanizama i romanizama, nemoguće je odrediti njihove prijelazne oblike i faze prilagodbe. Opis transmorfemizacije takvih posudenica svodit će se, dakle, na usporedbu modela i replike, donošenje zaključaka o promjenama inicijalnog oblika te ispitivanje prilagodbenosti leksičke posudenice sustavu jezika primatelja.

Mislimo da su proturječnosti u rezultatima Filipovićeve analize posljedica ishodnih pretpostavki njegova modela transmorfemizacije koje nisu u skladu s iskustvenim činjenicama. Za Filipovića je, naime, glavni kriterij pri klasifikaciji replike (nulta, kompromisna ili potpuna adaptacija) tvorbena analiza modela i replike. On imenice *farmer* i *dribler* smatra prijelaznim oblicima, premda su se u potpunosti uklopile u hrvatski fleksijski sustav te nije izgledno da će se dalje transmorfemizirati, samo zato što zadržavaju engleski vezani morfem.

Kao primjere potpuno adaptiranih replika autor navodi imenice *boksač* (< engl. *boxer*) i *štrajkač* (< engl. *striker*). Smatramo da je u obama slučajevima riječ o unutarjezičnim tvorenica motiviranim anglizmom (< *boksač* < hrv. *boks*, *boksati* < engl. *box*, *štrajkač* < hrv. *štrajkati* < njem. *streiken* < engl. *to strike*) te da se replike nisu oblikovale zamjenom dometaka.

Pri leksičkom posuđivanju govornici jezika primatelja ne provode tvorbenu analizu modela – to bi od njih zahtijevalo poznavanje rječotvorbenih sustava

7 Filipovićeve primjeri.

obaju jezika. Mislimo da je pri posuđivanju u prvome planu glasovni lik modela, a da su leksičke posudenice u jeziku primatelju nemotivirane riječi.

Pri adaptaciji se tako ne percipira kategorija broja (engl. pl. *cakes* > njem. sg. *der Keks*), deminutivnosti (bavaustr. dem. *Stockerl* > kajk. *štokrl* »vrsta kuhinjske stolice bez naslona« uz kajk. dem. *štokrlek*), a moguće je i da se više riječi, čitava rečenica jezika davatelja u jezik primatelj preuzme kao jedna riječ (njem. *küss die Hand* > kajk. *kistihand* »pozdrav: ljubim ruke«, njem. *wer ist da* > kajk. *berdo* »stoj«). Stoga svaki model morfološke prilagodbe koji polazi od tvorbene analize smatramo metodološki neprihvatljivim.

1.2. J. Ajduković (2004) u monografiji o rusizmima u pet slavenskih jezika *Uvod u leksičku kontaktologiju* preuzima model R. Filipovića, ali ga proširuje i modificira.

Positivan pomak u Ajdukovićevu modelu jest redefiniranje **nulte, djelomične (kompromisne) i potpune (slobodne) transmorfemizacije**. Prema njemu rusizmi, kao i sve ostale posudenice, koje se sastoje od slobodnog morfema jezika davatelja i nultog ili vezanog morfema jezika davatelja, koje, dakle, zadržavaju izvorni oblik modela, bez znatnijih promjena lika replike u odnosu na model, prolaze nultu transmorfemizaciju. Replike *bokser, dribler, bridž, fit, grogi*⁸ prošle su, dakle, **nultu transmorfemizaciju** i svrstavaju se u istu skupinu, što smatramo opravdanim.

Kompromisnu transmorfemizaciju, prema Ajdukoviću, prolaze leksičke posudenice koje se sastoje od slobodnog morfema jezika davatelja i vezanog morfema jezika primatelja, npr. *farma, stjuardesa*. Kod takvih je replika strani vezani morfem (koji može biti i nulti) zamijenjen domaćim.

Potpunu transmorfemizaciju prolaze posudenice koje se sastoje od slobodnog morfema jezika davatelja te vezanog morfema jezika davatelja ili primatelja. Kao primjeri navode se anglizmi *štrajkač, boksač*. Riječ je, dakle, o replikama koje su zapravo unutarjezične tvorenice, odnosno izvedenice.

J. Ajduković unio je više sustavnosti u Filipovićev model i smanjio proturječnosti time što mu je glavni kriterij za razlikovanje prvih dviju skupina odnos inicijalnog oblika modela i osnovnog oblika replike. Posudenice koje su prošle nultu transmorfemizaciju nisu bitno promijenile svoj lik u odnosu na model, dok je kod onih koje su se adaptirale kompromisnom transmorfemizacijom došlo do promjene završetka. Autoru se može predbaciti zadržavanje naziva kompromisna transmorfemizacija jer se u Filipovićevu modelu njime implicira nestabilnost nastalog oblika, dok prema J. Ajdukoviću nije nimalo izgledno da će replike poput *farma, stjuardesa* proći daljnje adaptacijske promjene. Premda je i sa stajališta dodirnog jezikoslovlja i sa stajališta proučavanja derivacije jezika primatelja korisno i zanimljivo analizirati tvorenice motivirane posudenicama, smatramo da procese koje J. Ajduković naziva potpunom transmorfemizacijom treba proučavati odvojeno od nulte i kompromisne transmorfemizacije. Naime, posudenica najprije prolazi proces morfološke prilagodbe koji obuhvaća formiranje njezina osnovnog oblika te uključivanje u morfološki sustav jezika pri-

8 Ajdukovićevi primjeri.

matelja da bi tek tada, stekavši »građansko pravo« u jeziku primatelju, mogla postati motivirajuća riječ. Stoga je nužno razlikovati adaptacijske i rječotvorbene procese.

Problematičnima nam se čine i daljnje modifikacije modela. Naime, prema autorovim riječima glavnu razliku između njegove i Filipovićeve teorije »predstavlja vezivanje adaptacije osnovnoga morfološkog oblika pojedinih vrsta riječi za transmorfemizaciju, razdvajanje transmorfemizacije od transderivacije, kao i vezivanje adaptacije gramatičkih kategorija za transmorfologizaciju«.⁹ (2004: 171). J. Ajduković, dakle, procese koje Filipović naziva **transmorfemizacijom** dijeli na **transmorfemizaciju**, **transmorfologizaciju** i **transderivaciju**. Dok Filipovićeve transmorfemizacija obuhvaća formiranje osnovnog oblika replike, njezino uvrštavanje u paradigme jezika primatelja i morfosintaktičku prilagodbu, kod Ajdukovića se ona svodi na formiranje osnovnog oblika replike. Terminom **transmorfologizacija** on označuje proces adaptacije morfoloških kategorija i vrsta riječi posudenica. Njome se utvrđuje primjena zakona morfologije jezika primatelja na osnovni oblik posudenice. Budući da sam autor u daljnjem tekstu tvrdi kako transmorfemizacija i transmorfologizacija čine jedinstveni sustav adaptacije, postavlja se pitanje koliko je smisleno i gospodarno razdvajati ih.

Najproblematičniji dio Ajdukovićeve modela morfološke adaptacije jest **transderivacija**. **Transderivaciju** autor definira kao opće načelo prema kojem se model tvorbena adaptira u repliku. Polazi se od pretpostavke, koju smo mi već odbacili kao metodološki neprihvatljivu, da prilikom jezičnog posudivanja dolazi do tvorbene analize leksičke jedinice jezika davatelja. **Nultom** se transderivacijom formiraju replike koje od modela preuzimaju identične tvorbene osnove i afiksne modele. Kao primjer se navodi rusizam *samovar* (< rus. *самовар*). **Djelomičnom** se transderivacijom oblikuju replike koje od modela preuzimaju iste tvorbene morfeme, a različite tvorbene osnove (srp. *grbonos* < rus. *горбонос*), a **slobodnom** one koje se od modela razlikuju u tvorbеним osnovama i afiksalsnim morfemima (srp. *limuni* < rus. *лимонный*).

Istaknuto je da se ni načelno ne slažemo s uvođenjem kategorije transderivacije jer smatramo da se model prilikom adaptacije tvorbena ne analizira. Rusizam *samovar* preuzima se kao cjeloviti jezični znak, govornici jezika primatelja ne tvore novi leksem slaganjem osnova. Riječ je jednostavno o Filipovićevoj nultoj transmorfemizaciji. Mislimo da je u slučaju adaptacijskih procesa koje Ajduković naziva djelomičnom transderivacijom, zapravo riječ o transfonemizaciji. Uvođenje slobodne transderivacije također nije opravdano jer je riječ o unutarjezičnoj tvorenici, odnosno pridjev *limuni* srpska je odimenička izvedenica, a ne replika ruskog pridjeva.

Iako je J. Ajduković svojim modifikacijama Filipovićeve modela uklonio manje proturječnosti, daljnjim, suvišnim inovacijama unio je još veću konfuziju u opis transmorfemizacije. Naime, autor ne povlači jasnu granicu između dviju

9 Prilagodila B. Š.

skupina različitih procesa – adaptacijskih i rječotvorbenih¹⁰. Uvođenje kategorije transderivacije također je metodološki posve neopravdano. Kod pojava koje autor naziva nultom i djelomičnom transderivacijom riječ je o adaptacijskim procesima, dok se Ajdukovićevim nazivom slobodna transderivacija opisuje tvorba riječi.

3. U knjizi *Germanizmi u govorima đurđevačke Podravine* (2005), koja je među najznačajnijim doprinosima hrvatskomu dodirnom jezikoslovlju, V. Piškorec također kritizira Filipovićev model zbog njegove proturječnosti i neusklađenosti s iskustvenim činjenicama. U svojoj vrlo iscrpnoj analizi autor razvija vlastitu, prema našem mišljenju, znatno prihvatljiviju metodologiju. On ne primjenjuje Filipovićev trostupanjski model i morfološku adaptaciju pojedinih vrsta riječi opisuje ovisno o specifičnostima svake od njih. Istraživanjem obuhvaća i tvorbene procese motivirane germanizmom. Manjim nedostatkom analize može se smatrati nedovoljno jasno razdvajanje adaptacijskih i rječotvorbenih procesa. Autor tako govoreći o nastavku¹¹ *-ar*, kao primjere donosi i replike nastale prema njemačkim modelima (njem. *Drechsler* > hrv. *drakslar* »tokar«, njem. *Jäger* > hrv. *jagar* »lovac«, njem. *Apotheker* < hrv. *japtekar* »ljekarnik«), kod kojih je ovaj završetak rezultat fonološke adaptacije nenaglašenoga *e* i analogije prema indigenim *nomina agentis* sa sufiksom *-ar*, i one koje su unutarjezične tvorenice motivirane germanizmom (njem. *Presse* > hrv. *prešar* »onaj koji radi na preši«, njem. *Schank* > hrv. *šankar* »osoba koja pije za šankom«). Budući da sam autor govoreći o skupini imenica s nastavkom *-ar*, navodi: »Uglavnom su to neizravne imenice, iako bi se neke od njih, kojima modeli završavaju na *-er*, mogle smatrati i izravnim posudenicama«¹², smatramo da o takvim posudenicama nije opravdano raspravljati u poglavlju o tvorbi riječi.

Mislimo da je unutar skupine riječi sastavljenih od indigene i egzogene osnove nužno razlikovati **poluprevedenice**, kao leksičke elemente oblikovane strategijama importacije i supstitucije koji imaju model u jeziku davatelju (hrv. *gol-linija* < engl. *goal line*, hrv. *kontaktna leća* < engl. *contact lense*, hrv. *mini suknja* < engl. *mini skirt*) i **hibridne složenice**, koje mi poimamo kao rezultat djelovanja isključivo rječotvorbenih procesa jezika primatelja, odnosno kao kompozite sastavljene od indigene i egzogene osnove (kajk. *galgonos* »obješenjak« < *galge* (< srvnjem. *galge*) + *nositi*). Naime, V. Piškorec poluprevedenice poput *šepsvila* (< njem. *Steppseide*) klasificira kao prototipne hibridne složenice, a elemente nastale unutarjezičnim tvorbenim procesima, koji sadrže dvije osnove od kojih je jedna podrijetlom posudenica, a druga domaća riječ (*špajzapijanec* < *špajza* + *pijanec*), označava kao neizravne složenice.

10 Procesu ne samo da se kvalitativno razlikuju nego i rječotvorbeni procesi kronološki mogu samo slijediti adaptacijske procese, a nikako se ne mogu odvijati istodobno ili obrnutim redom.

11 Autor sam govori o »nastavku«. Ako podemo od shvaćanja da sufiksi služe za tvorbu riječi, a nastavci za pojedine oblike riječi, tada bi i o *-ar* u slučajevima kada je riječ o tvorbenim riječima valjalo govoriti kao o sufiksu, a kada je finalno *-ar* rezultatom adaptacije, kao o završetku.

12 Piškorec (2005: 80).

Posebnu skupinu hibridnih kompozita čine složenice u kojima se strani element spaja s domaćim, semantički više ili manje ekvivalentnim elementom (npr. njem. *Fachexperte*, *Testversuch*, *Einzelindividuum*¹³ ili hrv. *alsodakle*, *cirka oko*). Takve su tvorenice najčešće rezultat govornikova nedostatnog poznavanja značenja motivirajuće posudenice. V. Piškorec germanizme poput *dirn-dekla* (< *Dirn* »djevojka« + *dekla*), *grosbaka* (< *Großmutter* »baka« + *baka*) naziva **redupliciranim hibridnim složenicama**. Naziv nam se ne čini također prihvatljivim jer bi se moglo pogrešno shvatiti da je udvostručen izraz jezičnoga znaka. Budući da je zapravo reduplicirana semantička komponenta, koristit ćemo uobičajeni naziv **tautološka hibridna složenica**¹⁴.

4. Vrlo detaljan prikaz transmorfemizacijskih procesa¹⁵ daje J. Grotzky (1978) u monografiji *Morphologische Adaptation deutscher Lehnwörter im Serbokroatischen*. On polazi od spoznaje da »das deutsche Wortzeichen bleibt zunächst in seiner für das Deutsche relevanten strukturellen Gliederung unberücksichtigt. Seine morphologischen Ebenen im Deutschen (Genus, Numerus, Kasus) bedingen unmittelbar keine morphologischen Ebenen bei seiner Entlehnung in das Skr¹⁶.« Ovaj autor, za razliku od R. Filipovića i J. Ajdukovića, ne pokušava stvoriti model primjenjiv na sve vrste riječi – posebno opisuje morfološku adaptaciju imenica, pridjeva, glagola. Polazište mu je uvijek usporedba završetka njemačkoga modela i hrvatske replike te uvrštavanje replike u paradigmatički raster (**Aufnahmeraster**) jezika primatelja.

U opis morfološke adaptacije leksičkih posudenica on uvodi pojmove **paradigmatička** i **sufiksna supstitucija**.

Nazivom paradigmatička supstitucija ne označava se nikakva zamjena, već je riječ o izravnom uvrštavanju fonološki adaptiranih posudenica (imenica i pridjeva) u deklinacijski sustav jezika primatelja, bez znatne promjene završetka. U slučaju sufiksne supstitucije struktura posudenice mijenja se tako što se sufiks¹⁷ jezika davatelja zamjenjuje onim jezika primatelja (njem. *Strickerin* > hrv. *štrikerica* »pletilja«, njem. *Bauchtänzerin* > hrv. *bauhtencerica* »trbušna plesačica«¹⁸).

Iako nam se, uz Piškorečev, ovaj model čini najprihvatljivijim, termin **sufiksna supstitucija** nije dovoljno precizan. Smatramo metodološki upitnim o hrv. *-ica* u replikama *štrikerica*, *bauhtencerica* govoriti kao o sufiksu. Sam autor, naime, tvrdi: »Die Annahme, es handle sich in diesen Fällen ausschließlich um innersprachliche Ableitungen zuvor entlehnter, maskuliner nomina agentis

13 V. Fleischer, Barz (1995: 63).

14 Prema V. Vinja (1954), Simeon (1968).

15 Istraživanje je provedeno na korpusu štokavskih germanizama, no hrvatski su izvori brojniji od srpskih.

16 »za njemački relevantna strukturalna raščlamba jezičnoga znaka ne uzima se u obzir. Morfološke razine jezičnoga znaka u njemačkome (rod, broj, padež) izravno ne uvjetuju ni jednu morfološku razinu pri njegovu posuđivanju u srpskohrvatski« (1978: 52). (B. Š.)

17 Grotzky govori o sufiksu. Kao što je iz daljnega teksta vidljivo, mi se ne slažemo s uporabom toga naziva.

18 Primjeri prema Grotzkom.

(< *bediner, kelner, verter* + *-ica/-ka*) ist nicht beweisfähig. Eher wird sie durch Beispiele wie skr. *bauhtencerica* aus. nhd. *Bauchtänzerin*, skr. *štrikerica* aus nhd. *Strickerin*, für die sich kein männliches Pendant findet, zu wiederlegen. Daß schließt umgekehrt nicht aus, daß diese Suffixe zur innersprachlichen Ableitung im Lehnwortmaterial andersweitige Verwendung finden.¹⁹ Budući da su posudenice sa stajališta jezika primatelja nemotivirane riječi, završno *-ica* nema vrijednost sufiksa. Zamijenjeni elementi modela često nisu sufiksi. Tako *-ut* u *Wermut* (> kajk. *bermet*), *-un* u *Kattun* (> kajk. *katon* »gusta pamučna tkanina, katun«), *-uch* u *Fürtuch* (> kajk. *fertun* »pregača«) i *-t* u *Spagat* (> kajk. *špaga* »vezica«) nisu sufiksi, već završeci. Stoga nam se prihvatljivijim čini govoriti o **završetku** i **zamjeni (supstituciji) završetka**.

2. Dok smo u prvome dijelu rada iznijeli komentar nekoliko modela opisa morfološke adaptacije leksičkih posudenica, u drugom ćemo dijelu donijeti rezultate vlastitih istraživanja te predložiti manje metodološke i terminološke inovacije.

Na temelju analize oko 3000 kajkavskih germanizama došli smo do zaključka da svaki prikaz transmorfemizacijskih procesa treba početi utvrđivanjem inicijalnog oblika modela i osnovnog oblika replike te njihova odnosa, odnosno načina formiranja osnovnog oblika replike. Slijedi opis prilagodbe pojedinih gramatičkih kategorija specifičnih za vrstu riječi kojoj pripada replika.

2.1.1. Ovisno o načinu oblikovanja njihova osnovnog oblika može se govoriti o dvjema skupinama replika – o onima tijekom čije adaptacije nije bitno izmijenjen lik modela i onima formiranim različitim procesima (dodavanje, oduzimanje, zamjena), čiji je rezultat lik posudenice bitno različit od onoga pretpostavljenoga modela.

Odnos modela i replike moguće je opisati kao odnos **etalona** i **metaplazme** kako ih definira B. Tošović (1995: 338). On se, naime, udaljava od poimanja metaplazme koje nalazimo u klasičnoj retorici, gdje se tim pojmom označava odstupanje od pravilnog izgovora ili pisanja riječi nastalo zbog metričkih i drugih razloga. **Etalon** je osnovni, ishodišni oblik koji se transformira, dok je **metaplazma** oblik nastao preoblikom, deformacijom etalona, tj. oduzimanjem, dodavanjem, zamjenom ili premještanjem elemenata²⁰.

Skupini replika čiji lik u odnosu na model nije bitno izmijenjen pripadaju indeklinabilni pridjevi (njem. *fein* > kajk. *fajn* »ugladen, izvrstan, fin«, njem. *hitzig* > kajk. *hicig* »žestok, strastan«, bavaustr. *resch* > kajk. *reš* »dobro pečen«), dio imenica (njem. *Backenbart* > kajk. *bakenbart* »dugi zalisci«, njem. *Fehler* > kajk. *feler* »pogreška«, bavaustr. *Bund* > *punt* »pobuna«) te nepromjenljive vrste riječi, prilozi (bavaustr. *furt* > kajk. *furt* »neprestano, stalno«, njem. *lustig* > *lustig* »veselo«) i interjekcije (bavaustr. *halt* > kajk. *holt* »stoj«). Na ovaj se način formira osnovni oblik 35% imenica i 30% pridjeva iz našega korpusa.

19 Grotzky (1986: 69).

20 V. Piškorec (2005: 130) govoreći o transfonologizaciji podravskih germanizama, upotrebljava termin **metaplazam**, no kod njega se on odnosi na dijafonski par čiji je jedan član nula, odnosno nulti fon.

Metaplazme obuhvaćaju sve glagolske, 65% imeničkih i 70% pridjevskih replika iz korpusa kajkavskih germanizama. Oblikovane su plus-postupkom ili dodavanjem (njem. *frisch* > kajk. *frižak* »svjež«, njem. *falsch* > kajk. *falšiv* »lažan; neiskren«, bavaustr. *Larm* > kajk. *larma* »buka«), minus-postupkom ili oduzimanjem (njem. *Zwanziger* > kajk. *cvancig* »srebrni kovani novac u vrijednosti od 20 krajcara«, srvnjem. *mortier* > kajk. *mort* »mužar«, bavaustr. *Kingelhase* > kajk. *kingl* »krzno kunića«) ili pak zamjenom (njem. *hobel* > kajk. *hoblati* »blanjati«, njem. *ledig* > kajk. *ledičen* »neoženjen; neudana«, njem. *Hausherrin* > kajk. *hausherica* »kućegazdarica«). Ovisno o vrsti postupka metaplazme se dijele na **prostriktivne** (plus-postupak), **restriktivne** (minus-postupak) i **supstitucijske** (zamjena).

Iz primjera je vidljivo da se u pravilu mijenja završetak modela – bilo da tijekom adaptacije dolazi do odsijecanja kraja riječi, dodavanja završetka jezika davatelja ili pojave koju Grotzky naziva sufiksalsnom supstitucijom, odnosno zamjene završetka jezika davatelja onim jezika primatelja. Poluprevedenice se također mogu smatrati vrstom supstitucijskih metaplazma jer je jedan dio složena modela zamijenjen indigenim ekvivalentom (njem. *Rheinland-Pfalz-Graf* > kajk. *rajnski pfalcgraf*, njem. *Spinatkraut* > kajk. *špinac trava* »špinat«).

2.1.2. Osobitu vrstu metaplazma čine **elipse**. Ovim se terminom u tradicionalnom jezikoslovlju označava izostavljanje jedne ili nekoliko riječi u rečenici koje se ne smatraju nužnima za gramatičku potpunost i izražavanje željenog značenja²¹.

T. E. Hope govoreći o četirima osnovnima načinima promjene značenja, elipsu spominje kao »semantičku promjenu u kojoj se značenje jednog dijela fraze prenosi na drugi ako se prvi ispusti«²². R. Filipović (1985: 179) polazi od Hopeove definicije i proširuje ju naglašavajući kako je riječ o pojavi koja može biti unutarjezična, ali se može javiti i tijekom jezičnoga posuđivanja, odnosno tijekom transsemantizacije (engl. *comic strip* > hrv. *strip*, engl. *grapefruit* > hrv. *grejp*, engl. *smoking-jacket* > hrv. *smoking*).

Smatramo da se u dodirnom jezikoslovlju o elipsi kao strategiji adaptacije može govoriti ne samo na semantičkoj, već, dapače u prvome redu, na morfološkoj razini. Naime, tijekom posuđivanja modela, koji sa stajališta jezika davatelja predstavlja složenicu, izostavlja se jedan strukturalni dio, odnosno jedna tvorbena osnova.

D. Müller (1961) iznosi kako je izbjegavanje složenica, odnosno pojava elipse, tendencija koja se javlja u svim slavinama pri posuđivanju germanizama (njem. *Lederbirne* > hrv. *lederica*, njem. *Kaisersemmel* > kajzerica, njem. *Einkommensteuer* > hrv. *ajnkomen*²³).

Replike nastale elipsom nazivat ćemo **eliptične posudenice**²⁴. Ovisno o vrsti adaptacijskih procesa kojima su nastale, možemo ih podijeliti u dvije skupine:

21 Usp. Simeon (I, 298), Crystal (1985: 63).

22 Prema Filipović (1986: 159).

23 Müllerovi primjeri.

24 U literaturi još nalazimo termin **Lehnkürzung** (Tesch, 1978: 128).

1. Pri oblikovanju prve skupine primijenjen je samo minus–postupak, odnosno dio modela je izostavljen te se takav »okrnjeni« označitelj, ovisno o svome završetku, pridružuje nekoj od paradigma jezika primatelja. Riječ je, dakle, o restriktivnim metaplazmama koje ćemo označiti nazivom **prototipne eliptične posudenice**²⁵.

2. Prvi stupanj formiranja **eliptičnih izvedenica** odgovara već opisanoj adaptaciji prototipnih eliptičnih posudenica. Međutim, nakon minus–postupka slijedi plus–postupak, odnosno dodavanje domaćega završetka. Za dodavanje indigenoga strukturalnog elementa, motivirano raznovrsnim čimbenicima (izgovorno rasterećenje, analogija prema indigenim sufiksima, izražavanje određene gramatičke kategorije jezika primatelja) uvest ćemo naziv **kontaktološka kompenzacija**.

Nastanak dvaju tipova eliptičnih posudenica mogli bismo grafički ovako prikazati:

1. M {AB} → R {A}

bavaustr. *Kingelhase* > kajk. *kingl*

2. M {AB} → R {A + z}

bavaustr. *Gabelfrühstück* > kajk. *gablec*

njem. *Halbzylinder* > kajk. *halbec*

M – model

R – replika

A – tvorbena osnova jezika davatelja

B – tvorbena osnova jezika primatelja

z – završetak jezika primatelja

U analiziranom korpusu ovjeren je devet eliptičnih posudenica, od njih je jedna prototipna (bavaustr. *Kingelhase* > kajk. *kingl* »krzno kunića«), a u osam slučajeva riječ je o eliptičnim izvedenicama (bavaustr. *Gabelfrühstück* > kajk. *gablec* »užina«, njem. *Markentender* > kajk. *marker* »voj. prodavač hrane koji prati vojsku na pohodima; prodavač u vojničkoj kantini«).

2.1.3. E. Haugen (1951: 57) iznio je tvrdnju da jezici koji imaju paralelne strukture nemaju teškoća s integriranjem posudenog materijala: imenice se prihvaćaju kao imenice i dobivaju fleksije i sintaktički položaj imenice, pridjevi se preuzimaju kao pridjevi itd. Dodirnojezikoslovna istraživanja pokazala su da ponašanje vrsta riječi pri transmorfemizaciji nije tako pravilno i dosljedno te da su slučajevi kada se jedna vrsta riječi jezika davatelja u jeziku primatelju adaptira kao druga ili kad se sintagme, pa i čitave rečenice adaptiraju kao jedna riječ, prilično česti.

H. Kobilarov–Götze (1972: 560) donosi niz primjera za takve pojave pri nje-mačko–mađarskom jezičnom dodiru: njem. *das Leder* > mađ. adj. *leder*, njem. interj. *oh weh* > mađ. gl. *óbegat*, njem. *wer da?* > mađ. *berdo*. Autorica to ob-

25 Termine **eliptične posudenice**, **prototipne eliptične posudenice** i **eliptične izvedenice** u dodirno jezikoslovlje uvodi V. Piškorec (2005).

jašnjava strukturalnim obilježjima jezika primatelja. Madarski, naime, kao ugrofinski jezik ne razlikuje strogo između vrsta riječi, osobito imenica i pridjeva pa pojava da se njemački pridjev adaptira kao imenica ili obrnuto nije rijetka.

Ovakvi se slučajevi ne javljaju samo u jezicima koji pripadaju različitim jezičnim porodicama, kao što je slučaj kod njemačkoga i madarskoga, npr. latinsko prvo lice prezenta *veto* u većini se europskih jezika adaptiralo kao imenica (njem. *das Veto*, engl. *veto*, tal. *il veto*, fr. *le veto*).

Za pojavu da se prilikom jezičnoga posuđivanja model koji u jeziku davatelju pripada jednoj vrsti riječi u jeziku primatelju adaptira uvodimo naziv **kontaktoška transkategorizacija**²⁶. U našem je korpusu zabilježeno nekoliko primjera te pojave: njem. *das Feuer* > kajk. interj. *fojer* »vojn. vatra, pali«, njem. *der Narr* > kajk. adj. *nor* »lud«, njem. adj. *homöopatisch* > kajk. adv. *homeopatiš* »homeopatski«.

Adaptaciju sintagmi ili čitavih rečenica kao jedne riječi tijekom posuđivanja označit ćemo terminom **percepcijska univerbacija**²⁷ jer se pojava javlja uglavnom kod slušnih posuđenica. Tijekom analize germanizama u kajkavskome književnom jeziku naišli smo na desetak replika čiji su modeli njemačke sintagme ili rečenice: njem. *frisch und gesund* > kajk. adv. *frišuntksund* »zdravo«, njem. *habt Acht* > kajk. interj. *haptak* »pazi«, njem. *halt, wer da* > kajk. interj. *holberda* »vojn. stoj«, bavaustr. *gehorsamer Diener košemadiner, koršemadiner* > »pozdrav: sluga ponizan«, njem. *bitte schön* > kajk. interj. *pitšen* »molim lijepo«.

2.2.1. Kao što smo već istaknuli, transmorfemizacijska analiza mora biti prilagodena pojedinim vrstama riječi, odnosno polazište trebaju biti gramatičke kategorije specifične za svaku od njih. Opis morfološke adaptacije imenica obuhvaća utvrđivanje načina formiranja osnovnog oblika, prilagodbu kategorija roda i broja te uvrštavanje u imeničke deklinacijske paradigme²⁸.

Osnovni oblik 65% imeničkih kajkavskih germanizama predstavlja metaplaзма (prostriktivne, restriktivne i supstitucijske). Najveći ih se broj oblikovao zamjenom završetka koja je obično motivirana izgovornim rasterećenjem (bavaustr. *Begel* > kajk. *pegla* »glačalo«, njem. *Hobel* > kajk. *hobla* »blanja«, njem. *Spargel* > kajk. *špargljin* »šparoga«), konceptualnom analogijom (srvnjem. *lotter* > kajk. *lotriš* »čovjek niskih moralnih kvaliteta, nevaljalac, lupež, prevarrant; bludnik« prema izvedenicama pejorativna značenja sa sufiksom *-iš*, npr. *kurviš*) ili seksusom označenoga (bavaustr. *Fländer* > kajk. *flandra* »blud-

26 U literaturi (Tesch, 1978: 167) nailazimo na naziv **interferenzbedingte Konversion (konverzija uvjetovana interferencijom)** kojim se označava i pojava koju mi nazivamo kontaktoškom transkategorizacijom i adaptacija sintagmi i rečenica kao jedne riječi. Budući da smatramo da je riječ o dvjema različitim pojavama, ne prihvaćamo taj termin.

27 Pri stvaranju termina polazište nam je bila definicija univerbacije koju nalazimo u *Metzler Lexikon Sprache* (1993: 375) prema kojoj je riječ o »srastanju sintaktičkih konstrukcija u jednu riječ«, npr. njem. *Rad fahren* > *radfahren*. Usp. i Fleischer, Barz (1995: 51).

28 Budući da smo o transmorfemizaciji kajkavskih germanizama već pisali (Štebih, 2007), u ovom ćemo radu rezultate svog istraživanja iznijeti samo u najkraćim crtama.

nica«). Ovisno o indikatoru paradigme²⁹ imenice se uvrštavaju u jednu od deklinacija. U našem korpusu 75% ih ima konsonantski završetak (a–deklinacija), 24% završava na *a* (e–deklinacija), a svega 1% na *o* (a–deklinacija imenica srednjeg roda).

Rod imeničkih posudenica formira se prema trima kriterijima: završetku imenice³⁰ (njem. *das Baronat* > kajk. *baronat* »barunska čast, titula«, bavaustr. *das Eingemachtes* > kajk. *ajmokc* »gusta juha s mesom«, njem. *die Zeit* > kajk. *cajt* »vrijeme«), prirodnom rodu označenoga (bavaustr. *Fräule* > kajk. *frajla*, njem. *Frauenzimmer* > kajk. *fracimerka* »ženska osoba, žena«) ili konceptualnoj analogiji (njem. *Festung* > kajk. *festunga* prema *tvrđava*). Među kajkavskim imeničkim germanizmima 73% su maskulina, 24% feminina, a samo 3% neutra, što smatramo posljedicom dominacije konsonantskih završetaka u njemačkome kao jeziku davatelju³¹.

Već je spomenuto da se prilikom leksičkog posuđivanja načelno ne percipira kategorija broja. Česti su primjeri tretiranja pluralnih nastavaka jezika davatelja kao dijela osnove (norv. *kars* < engl. *cars*, njem. *Keks* < engl. *cakes*) što znači da se kao inicijalni oblik pri preuzimanju leksičkog elementa uzima nominativ množine, a ne jednine, no replika se ipak formira u singularu. Dio se replika iz našega korpusa adaptirao kao *pluralia tantum*, što je redovito posljedica prirodne pluralnosti označenoga predmeta (srvnjem. *galge* > kajk. *galge* »vješala«³², njem. *Gatter* > kajk. *gatre* »rešetke«, srvnjem. bavaustr. *lo* ↔ *iter(e)* > kajk. *lojtre* »ljestve«³³).

2.2.2. Inicijalni oblik glagolskih germanizama je infinitiv, osim u slučaju replika *giljtati* »vrijediti«, čiji je model treće lice singulara prezenta (< njem. *es gilt*) i *curikati se* »povlačiti se«, glagola oblikovanoga prema njemačkoj interjekciji (< bavaustr. *zurück*).

Sve su se glagolske replike formirale zamjenom završetaka te predstavljaju supstitucijske metaplazme (bavaustr. *fälen* > kajk. *faleti*, njem. *klagen* > kajk. *klaguwati* »naricati, jadikovati«, njem. *wandern* > kajk. *vandrati* »putovati; skitati; lutati«).

Prema rezultatima naše analize kajkavske glagolske replike uvrštavaju se u jednu od četiriju glagolskih vrsta: V, 1. (91%), VI. (7%), IV. (1,5%) i III. (0,8%). Ovi podaci ne upućuju samo na zakonitosti prilagodbe posudenica u kajkav-

29 M. Ivić (1966) pod terminom **indikator paradigme** podrazumijeva imenički nastavak (multi ili vokalski nastavci *a*, *e*, *o*) koji upućuje na deklinacijsku vrstu kojoj imenica pripada.

30 B. Tošović (2000) istražujući kategoriju roda u njemačkome, ruskome, srpskome i hrvatskome, došao je do zaključka da je važnost semantičkoga kriterija pri formiranju roda i indigenih imenica i posudenica u navedenim slavinama znatno manja nego u njemačkome. U slavenkim jezicima, naime, morfološka obilježja roda (kao što je završetak imenice) igraju važniju ulogu nego semantika.

31 O tzv. tendenciji muškoga roda kod posudenica v. također Štebih, 2007.

32 Skok (I, 546) tumači da se leksem *galge* prilagodio kao plurale tantum »zbog toga što su vješala na vrhu imala tri poprečna stupa«.

33 Turcizam *merdevine* (< tur. *merdiven*) također se adaptirao kao plt. zbog prirodne pluralnosti predmeta.

skome književnome jeziku već su i pokazatelj unutarjezičnih razvojnih tendencija, odnosno dominacije pete glagolske vrste³⁴.

Glagolske se posuđenice gotovo isključivo adaptiraju kao nesvršeni glagoli te ih je samo mali broj perfektivan (njem. *verwickeln* > *ferviklati* »zaplesti«, bavaustr. *abschrecken* > kajk. *opšrekati* »kulin. prečiti vrućom masnoćom«, njem. *treffen* > *trefiti* »pogoditi«) što je redovito uzrokovano njihovim semantizmom, tj. prirodnom svršenosti radnje koju označavaju. Ovakva je prilagodba posljedica stanja u jeziku primatelju u kojem su nesvršeni glagoli brojniji pa se imperfektivnost može smatrati neobilježenom kategorijom u smislu distinktivnih obilježja binarizma³⁵.

U našem je korpusu ovjerena i manja skupina dvovidnih glagola (njem. *einpacken* > kajk. *ajnpakirati* »pakirati«, srvnjem. *firnen* > kajk. *bermati (se)* »pričešćivati (se)«, njem. *quittieren* > kajk. *kviterati* »dati otkaz; napustiti službu«). Je li neki dvovidni glagol u konkretnom slučaju svršen ili nesvršen, moguće je utvrditi samo na sintaktičkoj razini.

Četrdesetak replika tijekom transmorfemizacije dobiva kategoriju povratnosti koje nema u jeziku davatelju (bavaustr. *büffeln* > kajk. *biflati se* »učiti«, bavaustr. *zergen* > kajk. *cargati se* »svadati se«, njem. *spazieren* > kajk. *špancirati se* »šetati«). Do dodavanja refleksivnosti vjerojatno dolazi u analogiji prema indigenim bliskoznačnicama (*biflati se* – (*v*)učiti se, *cvekati se* – *svaditi se*, *špancirati se* – *šetati se*).

2.2.3. Unutar kajkavskih pridjevskih germanizama mogu se razlikovati oni tijekom čije prilagodbe nije došlo do bitne promjene oblika modela (30%) i metaplazme (70%).

Replike oblikovane bez promjene završetka adaptiraju se kao indeklinabilni pridjevi (njem. *fein* > kajk. *fajn* »ugladen; izvrstan, fin«, srvnjem. *valsch* > kajk. *falš* »pogrešan«, bavaustr. *fesch* > kajk. *feš* »lijep, stasit, gizdav«) te se najčešće javljaju u adverbnoj službi (»Akoprem vu hiži se [fink] dosta *hicig* vidi... ide se onda vu hustu.«³⁶) ili kao dio imenskoga predikata (»Mi baš nismo *haklik*.«³⁷).

Samo je u jednom slučaju zabilježen komparativ pridjeva iz ove skupine (»Plemeniteših, od njih *fešeših* i lepših ti ne vidiš nigdar.«³⁸).

Metaplazme, prostriktivne (njem. *frisch* > kajk. *frižak* »svjež«, bavaustr. *feucht* > kajk. *fajhten* »vlažan«, njem. *ledig* > kajk. *ledičen* »neoženjen« i supstitucijske (njem. *fade* > kajk. *faden* »dosadan«, njem. *gänzig* > kajk. *genhek* »običan, čest«, bavaustr. *heiklig* > kajk. *hakliv* »razmažen, osjetljiv, izbirljiv«), deklinabilne su i potpuno uklonjene u pridjevski sustav jezika primatelja. Njihova brojnost u našem korpusu opovrgava tvrdnju Grotzky (1986: 127) da

34 Do istih rezultata dolaze Grotzky (1986) i Piškorec (2005).

35 »Die Klassen der Verba sind mit Hilfe zweier »Aspektkorrelationen« (...) gebildet. Die allgemeine Aspektkorrelation: »Perfektiva« (merkmalhaltig) ~ »Imperfektiva« (merkmallos).« (Jakobson, 1971: 6).

36 *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (KRJ) s. v. *hicig*.

37 KRJ s. v. *haklik*.

38 KRJ s. v. *feš*.

su deklinabilni pridjevi isključivo unutarjezične tvorenice motivirane imeničkim germanizmima.

2.2.4. Od nepromjenjivih vrsta riječi u korpusu su registrirani prilozi i uzvici.

Od 6 priloga oblikovanih prema njemačkome modelu³⁹ jedan je nastao percepcijskom univerbacijom (bavaustr. *frisch und gesund* > kajk. *frišundksund* »svježe i zdravo«), tri su se formirala prema njemačkim pridjevima (njem. *fein* > kajk. *fajn*, njem. *homöopathisch* > kajk. *homeopatiš* »homeopatski«, njem. *lustig* > kajk. *lustig* »veselo«), a model jednoga je prilog (bavaustr. *furt* > kajk. *furt* »stalno, neprekidno«). Prema tradicionalnoj podjeli na vrste samo je *furt* temporalni adverb, dok su svi ostali modalni.

Od jedanaest u korpusu ovjerenih interjekcija šest ih se formiralo percepcijskom univerbacijom (bavaustr. *habt Acht* > kajk. *haptak* »vojn. stav pozor«, bavaustr. *halt, wer da* > kajk. *holberda* »vojn. stoj«, njem. *küss die Hand* > kajk. *kistijant* »pozdrav: ljubim ruke«), dvije su nastale prema njemačkim imenicama (bavaustr. *Feuer* > kajk. *fojer* »vojn. vatra, pali«, bavaustr. *Hokus-pokus* > kajk. *hokušpokuš* »formula koja se izgovara pri izvođenju čarobnjačkih ili sličnih vještina, trikova«), a dvjema su modeli uzvici (bavaustr. *halt* > kajk. *holt* »stoj«, njem. *papperlapp* > kajk. *paparlapa* »kaže se kad tko izgovori kavu besmislicu; koješta«).

3. Analiza morfološke prilagodbe germanizama u kajkavskome književnom jeziku upozorila je na potrebu odstupanja od u hrvatskome dodirnom jezikoslovlju najčešće primjenjivanoga modela R. Filipovića.

Prvi korak pri opisu adaptacije na morfološkoj razini je utvrđivanje inicijalnoga oblika pretpostavljenog modela i osnovnog oblika replike te mehanizama njegova oblikovanja. Odnos modela i replike može se promatrati kao odnos etalona i metaplazme, tj. replika se oblikuje nultim postupkom, dodavanjem, oduzimanjem ili zamjenom. Poseban oblik metaplazma su elipse – posuđenice koje su u jeziku davatelju složenice, a tijekom čije se morfološke prilagodbe gubi jedna osnova. Replike se mogu oblikovati i percepcijskom univerbacijom, tj. sintagme ili rečenice jezika davatelja u jeziku primatelju adaptiraju se kao samo jedna riječ. Tijekom leksičkog posuđivanja nerijetka je i pojava kontakto-loške transkategorizacije, tj. prilagodba jedne vrste riječi jezika davatelja kao druge vrste riječi jezika primatelja.

Nakon utvrđivanja osnovnog oblika, morfološku adaptaciju pojedinih vrsta riječi treba opisivati ovisno o za njih specifičnim kategorijama (npr. kod imenica su to rod, broj i deklinacijske paradigme).

Tvorenice motivirane posuđenicama, premda zanimljive i za dodirno jezikoslovlje i za tvorbu riječi jezika primatelja, nisu predmetom transmorfemizacijske analize pa je nužno razdvajati opis adaptacijskih i rječotvorbenih procesa.

39 Priloge nastale konverzijom od pridjeva ne razmatramo u ovome radu jer nisu rezultatom adaptacijskih, već rječotvorbenih procesa.

Literatura

- Ajduković, Jovan (2004) *Uvod u leksičku kontaktologiju. Teorija adaptacije rusizama*. Beograd: Foto futura.
- Althaus, Hans Peter; Henne, Helmut; Wiesgand Herbert Ernst (1980) *Lexikon der germanistischen Linguistik*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Crystal, David (1988) *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit
- Drosdowski, Günther, ur. (1993) *Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache*. Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich: Dudenverlag.
- Ebner, Jakob (1980) *Duden – wie sagt man in Österreich? Wörterbuch der österreichischen Besonderheiten*. Mannheim, Wien, Zürich: Bibliographisches Institut.
- Filipović, Rudolf (1985) *Teorija jezika u kontaktu: Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: JAZU i Školska knjiga.
- Finka, Božidar (ur.) (1984 – 1999) *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU i IHJJ.
- Fussy, Herbert; Steiner, Ulrike (2001) *Österreichisches Wörterbuch*. Wien: Verlag Jugend & Volk.
- Glovacki–Bernardi Zrinjka (1988) *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb*. Frankfurt am Main–Berlin–Bern–New York–Paris–Wien: Lang.
- Grimm, Jakob; Grimm, Wilhelm (1889) *Deutsches Wörterbuch*. Leipzig: Verlag von S. Hirzel.
- Hadrovics, László (1985) *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*. Köln – Wien: Böhlau Verlag.
- Hennig, Beate (1998) *Kleines mittelhochdeutsches Wörterbuch*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Grotzky, Johannes (1978) *Morphologische Adaptationen deutscher Lehnwörter im Serbokroatischen* (Beiträge zur Kenntnis Südeuropas und des Nahen Orients Bd. 26). München: Dr. Rudolf Trofenik.
- Haugen, Einar (1951) *The Analysis of Linguistic Borrowing*. Language 26: 210 – 231.
- Haugen, Einar (1969) *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behavior*. Indiana University Press.
- Ivanetić, Nada (1988) *Deutsche Entlehnungen in Orubica / Slawonien*. Zagreber germanistische Beiträge 7, 87–107.
- Ivić, Milka (1960) *Obeležavanje imeničkog roda u srpskohrvatskom književnom jeziku*. Naš jezik, 194–211.
- Ivić, Milka (1966) *Tipovi imeničkog roda u srpskohrvatskom književnom jeziku*. Zbornik za filologiju i lingvistiku 9, 41–47.
- Jakobson, Roman (1971) *Zur Struktur des russischen Verbums*, u: *Selected Writings II*. Mouton: Paris.
- Jungmair, Otto (1978) *Wörterbuch zur oberösterreichischen Volksmundart*. Linz: Selbsverlag des Stelzhamerbundes.
- Katičić, Radoslav (ur.) (2000 – 2005) *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU i IHJJ.
- Kobilarov–Götze, Gudrun (1972) *Die deutschen Lehnwörter der ungarischen Gemeinsprache*. Wiesbaden: Veröffentlichungen der Societas Uralo–Altaica.
- König, Werner (1985) *dtv – Atlas zur deutschen Sprache*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Kranzmayer, Ebenhard (1970) *Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich*. Wien: Kommissionsverlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Muhvić–Dimanovski, Vesna (1996) *Njemački kao jezik posrednik pri posuđivanju iz engleskoga u hrvatski*. Suvremena lingvistika 41/42, 457 – 464.
- Müller, Dieter (1961) *Neuere Untersuchungen auf dem Gebiete der deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen*. Südost-Forschung XX, 279–289

- Piškorac, Velimir (1997) *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien: Peter Lang.
- Piškorac, Velimir (2001) *Germanizmi u podravskom dijalektu*. disertacija: Zagreb.
- Piškorac, Velimir (2005) *Germanizmi u govorima đurđevačke Podravine*. Zagreb: FF press.
- Ringseis, Franz (1985) *Neues bayerisches Wörterbuch*. München: W. Ludwig Verlag.
- Schneeweis, Edmund (1960) *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*. Berlin: de Gruyter.
- Schmaus, A. (1961) *Gramatički rod turskih imenica u južnoslovenskim jezicima*. Zbornik za filologiju i lingvistiku IV/V, 300–308.
- Seebacher, Albert (1999) *Das steierische Wörterbuch*. Graz: Leykam.
- Simeon, Rikard (1969) *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska
- Skok, Petar (1971–1973) *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: JAZU.
- Sočanac, Lelija (2004) *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Splett, Jochen (1979) *Althochdeutsches Wörterbuch*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Strieder-Temps, Hildegard (1958) *Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen*. Berlin, Wiesbaden: Harrassowitz.
- Strieder-Temps, Hildegard (1963) *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin, Wiesbaden: Harrassowitz.
- Štebih, Barbara (2006) *Germanizmi u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. disertacija, tiposkript.
- Štebih, Barbara (2007) *Transmorfemizacija imeničkih germanizama u kajkavskome književnom jeziku*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 32, 295–311.
- Tesch, Gerd (1978) *Linguale Interferenz*. Tübingen: TBL.
- Tošović, Branko (1995) *Stilistika glagola*. Wuppertal: Lindenblatt.
- Tošović, Branko (2000) *Russisch-serbokroatisch-deutsche Korrelationen in der Kategorie des Genus*. Anzeiger für slavische Philologie XXIV, 7–36.
- Turković, Sladan (1997) *Deutsche Lehnwörter in den Fachsprachen der Zagreber Handwerker*. Zagreber Germanistische Beiträge 6 (1997), str. 131–155.
- Unger, Theodor (1982) *Steierischer Wortschatz*. Schoan / Lichtenstein: Ständig Reprint Verlag.
- Vinja, Vojmir (1954) *O nekim oblicima romansko-slavenskog miješanja: hibridne složenice – hibridne složenice tautološkog tipa*. Zbornik radova Filozofskog fakulteta 2, 199–208.
- Vinja, Vojmir (1957) *Alcuni tipi di incrivici linguistici neolatino-slavi*. SRAZ 3, 31–41.

The morphological adaptation of lexical loan words

In the paper the models of R. Filipović, J. Ajduković, J. Grotzky and V. Piškorec are analyzed. According to the author the basic drawbacks of the existing models are that they start from the assumption that in linguistic borrowing the word formation of the model is analyzed and that adaptation processes and word formation processes motivated by the loan in the recipient language are not sufficiently differentiated. On the basis of the analysis of Germanisms in the Kajkavian literary language the author modifies the existing models and introduces terminological innovations such as: initial form, contactological transcategorization, perceptual univerbization, contactological compenzation. She determines that the relationship between the forms of the replica and the model can be described as the relationship of etalone and the methaplasm, where the methaplasm is formed by zero process, addition, substitution or most frequently change. She concludes that transmorphemizational analysis has to be adapted to certain word classes, i. e. that its starting point have to be grammatical categories specific for each of them (i. e. in nouns gender in verbs aspect). She also stresses that it is important to differentiate between transmorphemization and word formation motivated by loans.

Ključne riječi: morfološka adaptacija, posudenice, germanizmi, kajkavski književni jezik, hrvatski jezik

Key words: morphological adaptation, loan words, Germanisms, Kajkavian literary language, Croatian language